hesse

PANSKÝ DŮM

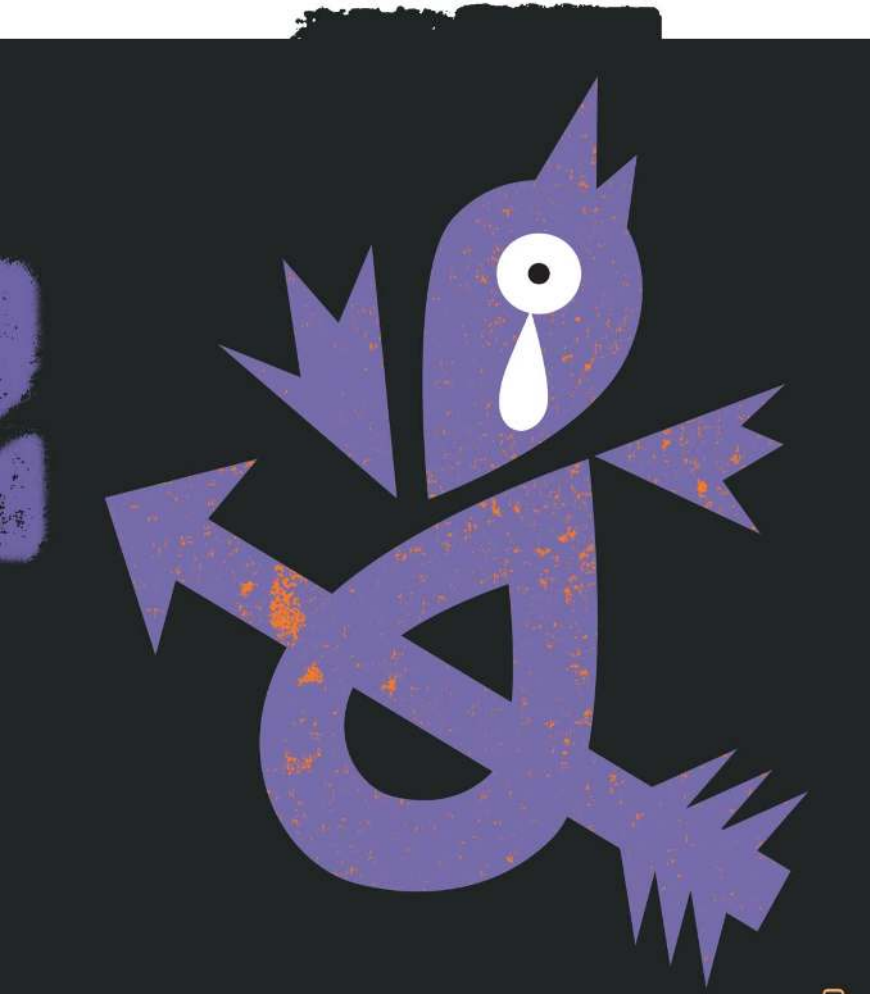

ARGO

ARGO

Ukázka elektronické knihy

HERMANN HESSE PANSKÝ DŮM

hermann
hesse

PANSKÝ DŮM

ARGO

Přeložil Vratislav Slezák

© Argo, 2015, 2020

© Copyright 1953 by Hermann Hesse

All rights reserved by and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin.

Translation © Vratislav Slezák, 2015

Graphic design © Luboš Drtina, 2015

ISBN 978-80-257-1536-9 (váz.)

ISBN 978-80-257-3302-8 (e-kniha)

Ukázka elektronické knihy

Kapitola první

Když Johann Veraguth před deseti lety koupil Rosshalde a nastěhoval se tam, bylo to zanedbané staré panské sídlo, zahradní cesty byly zarostlé, lavičky obrostl mech, schody byly rozpukané, park zpustlý a neprůchodný, a na pozemku dobře osm jiter velkém stály tenkrát z budov pouze krásný, poněkud zchátralý panský dům se stájí a v parku malý letohrádek v podobě jakési svatyně, s portálovými dveřmi, které visely našikmo v ohnutých pantech, a se stěnami pokrytými mechem a plísní, kdysi však čalouněnými modrým hedvábím.

Ihned po zakoupení usedlosti dal nový majitel zchátralý letohrádek strhnout a ponechal pouze deset starých kamenných schodů, které od prahu tohoto zákoutí lásky vedly dolů ke břehu jezírka. Namísto onoho domečku v parku si tenkrát postavil ateliér, kde po sedm let maloval a trávil většinu času, byt však měl naproti v panském domě, dokud ho rostoucí roztržky v rodině nepřiměly k tomu, aby staršího syna poslal pryč na školy do ciziny, panský dům aby přenechal své paní a služebnictvu a pro svou potřebu si k ateliéru přistavěl dvě místnosti, kde od té doby bydlel coby starý mládenec. Krásného panského domu bylo škoda; paní Veraguthová potřebovala pro sebe a sedmiletého Pierra pouze hořejší poschodí, sice přijímala návštěvy a hosty, nikdy však větší společnost, a tak byla celá řada pokojů po léta prázdná.

Malý Pierre byl nejen miláčkem obou rodičů a jediným poutem mezi otcem a matkou, jímž se udržovalo jakési spojení panského domu a ateliérového domku; byl vlastně i jediným pánem a vlastníkem Rosshalde. Pan Veraguth obýval výlučně svůj ateliér a končinu kolem lesního jezírka včetně někdejší obory, jeho paní vládla naproti v domě, jí patřily travnaté plochy, lípová zahrada i zahrada kaštanová, a oba zavítali na území toho druhého jen zřídka a jako hosté, s výjimkou dob jídla, k němuž malíř většinou docházel do panského domu. Malý Pierre byl jediný, kdo tuto odluku života a rozdělení území neuznával a sotva o nich věděl. Střídal stejně bezstarostně jak starý, tak nový dům, byl v ateliéru a otcově knihovně stejně zdomácnělý jako v protějším domě na chodbách a v obrazárně či v matčiných pokojích, patřily mu jahody v kaštanové zahradě, květiny v zahradě lípové, ryby v lesním jezírku, koupací budka, loďka. Cítil se jako pán i chráněnec u matčiných služebných i u otcova sluhy Roberta, byl synem domácí paní pro její návštěvy a hosty a byl synem malířovým pro pány, kteří občas zavítali do otcova ateliéru a hovořili francouzsky, a portréty chlapce, olejomalby i fotografie, visely jak v otcově ložnici, tak i ve starém domě v žlutě čalouněných pokojích matčiných. Pierrovi se vedlo velmi dobře, dokonce lépe než dětem, jejichž rodiče žili ve shodě; otec a matka se o jeho výchově nijak nedohodli, a když mu na matčině území byla někdy půda najednou horká, končina kolem lesního jezírka skýtala bezpečné útočiště.

Již dávno ležel v posteli a od jedenácté hodiny bylo v panském domě zhasnuto i v posledním osvětleném

okně. Už minula půlnoc, když se Johann Veraguth sám a pěšky vracel z města, kde se známými strávil večer v hostinci. Při chůzi vlahou, oblačnou nocí na počátku léta z něho opadala atmosféra vína a kouře, bujarého smíchu a troufalých žertů, vědomě nadechoval jemně břitký a vlažný noční vzduch a pozorně kráčel po silnici mezi temnými poli s vysokým obilím vstříc Rosshalde, kde se spousta vrcholků tiše a vysoko tyčila proti bledému nočnímu nebi.

Prošel kolem vchodu do usedlosti, ale nevstoupil, chvíli se zadíval na panský dům naproti, jehož světlé průčelí se na pozadí tmy stromů ušlechtile a vábně třpytilo, a pozoroval ten krásný obraz několik minut s požitkem i cizotou poutníka kráčejícího kolem; pak ještě prošel pár set kroků podél vysokého živého plotu až k místu, kde si již dříve vytvořil otvor a tajnou cestičku lesem k ateliéru. S bdělými smysly kráčel ten silný, nevysoký muž temným parkem přerostlým opět v les ke svému obydlí, které se před ním náhle vynořilo v místě, kde se temné vrcholky stromů nad jezírkem jakoby rozestupovaly a v širokém oblouku se ukázala matná, šedá obloha.

Jezírko, téměř černé, leželo v naprostém tichu, nad vodou se jako nesmírně tenký povlak či jemný prach vznášelo jen slabounké světlo. Veraguth se podíval na hodinky, bylo krátce před jednou. Otevřel postranní dveře malého stavení, kudy se vcházelo do jeho obytné místnosti. Zapálil svíčku, rychle se svlékl a nahý vyšel ven a pomalu po širokých, plochých schůdcích sestoupil do vody, která mu mžikavě probleskovala před koleny

Ukázka elektronické knihy

v drobných, měkkých kruzích. Ponořil se, odplaval kus od břehu, náhle pocítil únavu z večera stráveného tak neobvykle, otočil se a vrátil se celý zmáčený do domu. Přehodil přes sebe huňatý koupací plášť, vytřásl vodu z krátce ostříhaných vlasů a naboso vyběhl několik schodů nahoru do ateliéru, ohromné, téměř prázdné místnosti, kde netrpělivými pohyby ihned rozsvítil všechna elektrická světla.

Spěšně dokráčel k stojanu s malým plátnem, práci z posledních dnů. S rukama opřenýma o kolena se sklonil před obraz a zeširoka rozevřenýma očima upřeně hleděl na plochu, jejíž svěží barvy odrážely to pronikavé světlo. Zůstal tak dvě tři minuty, mlčky a s upřeným pohledem, až mu práce před očima ožila až do posledního tahu štětcem; už léta si navykl nejít spát před pracovním dnem jinak než s představou obrazu, který právě maloval. Zhasl světla, sáhl po svíčce a přešel do ložnice, na jejíchž dveřích visela tabulka s křídou. „Vzbudit v sedm, káva v devět“ napsal na ni latinkou výraznými tahy, zavřel za sebou dveře a ulehl. S očima otevřenýma ležel ještě chvíli bez hnutí a usilovně si vtiskoval do smyslů obraz své práce. Když je nasytil, lehce povzdechl a záhy usnul.

Ráno ho Robert v určenou dobu vzbudil a on ihned vstal, umyl se v malé přilehlé místnosti v tekoucí studené vodě, vklouzl do hrubého, značně sepraného oděvu z šedého plátna a přešel naproti do ateliéru, kde sluha již vytáhl mohutné žaluzie. Na stolečku stál talíř plný ovoce, karafa s vodou a kousek žitného chleba, který si malíř zamyšleně vzal a ukousl z něho, když se postavil před stojan a díval se na obraz. Přistupoval a pood-

stupoval, přitom ukusoval chleba, ze skleněného talíře vylovil pár třešní, všiml si, že vedle leží několik dopisů a novin, ale nevěnoval jim pozornost, a ihned nato již seděl na sedačce před svou prací.

Malý obraz ve formátu našíř představoval jitro, jak je malíř před několika týdny spatřil při jedné cestě. Načrtl si ho ve vícerých skicách. Ubytoval se tehdy v jednom malém hostinci v Horním Porýní, nesetkal se s kolegou, kterého v tom místě chtěl navštívit, strávil v zakouřeném sále hostince nevlídný deštivý večer a ve vlhké hostinské jizbě, kde to čpělo vápnem a ztuchlinou, pak špatnou noc. Z mělkého spánku se probral celý rozpálený a ve špatné náladě ještě před východem slunce. Domovní dveře byly ještě zavřené, vylezl proto ven oknem v hostinském sále, na břehu Rýna odvázal jeden člun a odvesloval na mírně tekoucí, ještě zešeřelou řeku. Právě když se chtěl vrátit, spatřil, jak se k němu z druhého břehu blíží nějaký veslař, slabé, mihotavé chladné světlo mléčně deštivého úsvitu obtékalo jeho tmavý obrys a způsobovalo, že se ta rybářská loďka jevila nadměrně veliká. Zasažen náhle a do hloubi upoután tím zjevem i podivuhodným osvětlením zůstal stát a čekal, až muž připluje blíž. Ten se zastavil u plovoucí značky sítě a ze studené vody vytáhl košatinu. Objevily se dvě široké, matně stříbřité ryby, na chvilku se mokře zaleskly nad šedivým proudem a s mlaskavým zvukem dopadly do rybářova člunu. Veraguth ihned muže požádal, aby počkal, dojel si pro nejnezbytnější malířské náčiní a pořídil náčrt vodovými barvami, zůstal na tom místě celý den, kreslil a četl si a nazítří ještě jednou

časně ráno venku maloval, nato odcestoval dál a od té doby se v myšlenkách tím obrazem stále znova až mučivě zaměstnával, dokud nenabyl tvaru, a nyní už celé dny na něm pracoval a téměř jej dokončil.

Protože nejraději maloval při plném slunci anebo v teplém, lomeném světle lesa a parku, stál ho proudivý, stříbřitý chlad obrazu mnoho námahy, avšak dal mu nový zvuk. Včera se mu řešení dokonale zdařilo a nyní cítil, že sedí před dobrým, neobyčejným dílem, u něhož nemělo zůstat při zachycení a chvalitebném zobrazení, nýbrž v němž okamžik lhostejného, záhadného bytí a dění přírody prolamuje skleněný povrch a dává pocítit divoký, velký dech skutečnosti.

Malíř utkvíval na obraze pozorným zrakem a zvažoval tóny palety, která se sotva už podobala té, na jakou byl zvyklý, a pozbyla téměř všech červených a žlutých barev. Voda i vzduch byly hotové, po ploše stékalo zimomřivě studené, nevlídné světlo, ve vlhkém, bledém úsvitu se keře a kůly na břehu roztékaly jako pouhé stíny, hrubý člun trčel ve vodě neskutečný a jakoby rozplynulý, i rybářova tvář byla bez života a němá, pouze v jeho ruce sahající po rybách se plně zračila neúprosná skutečnost. Jedna z ryb právě blyštivě vyskočila přes okraj člunu, druhá ležela naplocho a tiše a její otevřená kulatá tlama a vyděšené, strnulé oko byly plné bolesti toho tvora. Celý obraz byl studený a smutný, téměř až krutý, avšak tichý a neuchopitelný, a neměl jinou symboliku než onu zcela prostou, bez níž nemůže být žádné umělecké dílo a která nám tísnivou nepochopitelnost

veškeré přírody umožňuje nejen pocítit, nýbrž s určitým sladkým úžasem i milovat.

Když malíř seděl u práce již asi dvě hodiny, zaklepal sluha a na roztržité pánovo vyzvání vstoupil se snídaní. Tiše prostřel konvice, šálek a talíř, přisunul křeslo, chvíli mlčky vyčkával a pak opatrně upozornil: „Je už nalito, pane Veraguthe."

„Už jdu," zvolal malíř a palcem opět smazal tah štětcem, který právě předtím udělal na ocasu skákající ryby. „Je tu teplá voda?"

Umyl si ruce a zasedl ke kávě.

„Mohl byste mi nacpat dýmku, Roberte," řekl vesele. „Tu malou bez víčka, musí být v ložnici."

Sluha odběhl. Veraguth náruživě pil silnou kávu a cítil, jak slabý nával závrati a mdloby, který ho v poslední době po namáhavé práci občas přepadal, se vytrácí jak jitřní mlha.

Vzal si od sluhy dýmku, nechal si připálit a lačně sál aromatický dým, který zesiloval a zjemňoval účinek kávy. Ukázal na obraz a řekl: „Vy jste jako chlapec rybařil, Roberte, že?"

„Ano, pane Veraguthe."

„Prohlédněte si tu rybu na obraze, ne tu ve vzduchu, tu dole s otevřenou tlamou. Je ta tlama namalovaná správně?"

„Zřejmě ano," nedůvěřivě řekl Robert. „Vždyť to víte lépe než já," dodal poněkud vyčítavě, jako by v té otázce cítil posměch.

„Tak to ne, vážený. Člověk to, co se mu přihází,

prožívá v celé ostrosti a čerstvosti jen v rozpuku mládí, tak do třinácti čtrnácti let, a z toho pak čerpá celý život. Já jsem jako chlapec nikdy s rybami neměl co dělat, proto se ptám vás. Takže: je ta tlama takhle dobře?"

„Je, nechybí nic," prohlásil Robert polichoceně.

Veraguth mezitím opět vstal a prohlížel si paletu. Robert se na něho díval. Znal tu začínající soustředěnost pohledu, který téměř zeskelnatěl, a věděl, že teď on sám i káva, ten drobný předchozí rozhovor a všecko se v malíři někam propadá, a až ho za pár minut zavolá, bude to, jako by se probouzel z hlubokého spánku. To však bylo nebezpečné. Robert sklízel, vtom si všiml, že pošta leží netknutá.

„Pane Veraguthe!" zavolal polohlasem.

Malíř ještě vnímal. S nevraživým pohledem se ohlédl přes rameno, přesně jako znavený člověk těsně před usnutím, na kterého někdo ještě zavolá.

„Máte tu dopisy."

Pak Robert odešel. Veraguth nervózně vymáčkl na paletu hromádku kobaltové modři, odhodil tubu na malířský stolek pobitý plechem, začal míchat, sluhova výzva ho však vyrušila natolik, že paletu nevrle odložil a sáhl po dopisech.

Byly to obvykle obchodní věci, výzva k účasti na nějaké výstavě, prosba redakce jedněch novin, aby sdělil údaje ze svého života, dále nějaký účet — vtom mu však pohled padl na jeden dobře známý rukopis a zasáhl jeho duši jako sladké zamrazení, vzal psaní do ruky a s požitkem četl své vlastní jméno i každé slovo v adrese a až do hloubi vnímal ty nespoutané, svérázné, charakteris-

tické tahy písma. Pak se snažil přečíst poštovní razítko. Známka byla italská, mohla to být jen Neapol nebo Janov, tak tedy je přítel už v Evropě, už docela blízko, a za pár dní může být tady.

V pohnutí dopis otevřel a s uspokojením viděl drobné řádky, jak stojí naprosto vyrovnané v přísném uspořádání. Vzpomínal-li si dobře, za posledních pět šest let byly tyto vzácné dopisy přítele z ciziny jedinou čistou radostí, kterou ještě měl, jedinou, kromě vlastní práce a chvil strávených s malým Pierrem. A jako pokaždé, tak i nyní se ho uprostřed radostného očekávání zmocnil nejasný, trapný pocit hanby při myšlence, jak je jeho život ochuzený a bez lásky. Pomalu četl:

Neapol, 2. června v noci

„Milý Johanne!

Jako obvykle jsou doušek Chianti s mastnými makarony a rámus podomních obchodníků před výčepem první znaky evropské kultury, k níž se opět blížím. Tady v Neapoli se za pět let nezměnilo nic, daleko méně než v Singapuru nebo v Šanghaji, a já to považuji za dobré znamení, že i doma všecko najdu v pořádku. Pozítří připlujeme do Janova, tam si mě vyzvedne synovec a s ním pojedu k příbuzným, kde mě tentokrát nečekají žádné horoucí sympatie, protože jsem za poslední čtyři roky, když to poctivě spočítám, nevydělal ani deset tolarů. Pro počáteční nároky rodiny počítám s čtyřmi pěti dny, pak obchodní záležitosti v Holandsku, řekněme také pět šest dní, a tak bych k tobě mohl přijet asi tak kolem šestnáctého. To Ti oznámím telegraficky. Víš,

Ukázka elektronické knihy

rád bych u Tebe zůstal aspoň deset či čtrnáct dní a překážel Ti v práci. Stal se z Tebe ukrutně slavný člověk, a jestli je jen z poloviny pravda to, co jsi tak před dvaceti lety říkával o úspěchu a slavných osobnostech, tak jsi mezitím musel náramně zkostnatět a zpitomět. Chci si také od Tebe koupit nějaké obrazy a zmíněný nářek nad špatnými obchody je pokus, jak stlačit Tvoje ceny.

Stárnem, Johanne. Tohle byla moje dvanáctá plavba Rudým mořem a poprvé jsem trpěl vedrem. Bylo 46 stupňů.

Ksakru, brachu, ještě čtrnáct dní! Bude Tě to stát pěkných pár lahví moselského. Už je to přes čtyři roky, co jsme byli naposledy spolu.

Písemně jsem k dosažení mezi 9. a 14. v Antverpách, Hotel de l'Europe. Jestli vystavuješ obrazy někde, kudy budu projíždět, dej vědět!

Tvůj Otto."

S potěšením si ten krátký dopis se statnými, ukázněnými písmeny a temperamentními čárkami pročetl ještě jednou, ze zásuvky psacího stolku v koutě vyňal kalendář, prohlížel ho a spokojeně přikyvoval. Až do poloviny měsíce bude přes dvacet jeho obrazů vystaveno v Bruselu, to se tedy hodí. A tak přítel, jehož ostrého zraku se poněkud obával a jemuž rozvrat malířova života v posledních létech nemohl zůstat utajen, si o něm získá aspoň první dojem, na nějž může být hrdý. To všechno usnadní. Představil si Ottu, jak ve své poněkud masivní zámořské eleganci prochází bruselským sálem a prohlíží si jeho obrazy, jeho nejlepší obrazy, a na oka-

Ukázka elektronické knihy